

Politiek-econoom Angela Wigger:

‘We kunnen de geschiedenis

Waar zijn de politicologen in alle verhalen over de crisis? Zij kunnen, beter dan economen, verklaren hoe we zo in de problemen zijn gekomen – én helpen nadenken over oplossingen. Angela Wigger, politiek-econoom: ‘We moeten niet alleen consumenten zijn, maar ons afvragen: wat hebben we echt nodig?’

Tekst: **Mar Oomen** Foto: **Merlin Daleman**

A close-up portrait of Angela Wigger, a woman with long, wavy blonde hair, looking directly at the camera with a slight smile. She is wearing a dark jacket. The background is a blurred green, suggesting an outdoor setting.

Angela Wigger (1975) is assistent-professor aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Ze promoveerde op het Europees mededingingsbeleid. Sinds twee jaar is ze nauw betrokken bij ‘Real World Economics’ die iedere maand middels lezingen en debatten in Amsterdam een andere kijk biedt op economie.

best een nieuwe draai geven'

Economen hebben de tijd van hun leven. Dag in, dag uit mogen ze op tv en in dagbladen vertellen hoe Europa en Nederland het best de crisis kunnen aanpakken. Of en hoe we het beste kunnen bezuinigen. 'Maken we de economie niet kapot, als we koste wat kost bezuinigen om het begrotingstekort op drie procent te houden, zoals Brussel wil?' vroeg de een zich dit voorjaar af op de radio. 'Als we niet aan die eisen voldoen, moeten de staat veel meer rente gaan betalen op zijn leningen', reageerde een ander.

Te midden van al die economenpraat was het persbericht dat de Radboud Universiteit Nijmegen afgelopen winter de wereld in stuurde, des te opmerkelijker. 'De economie is te belangrijk om aan economen over te laten', luidde de titel.

De uitspraak is van de politiek-econoom Angela Wigger, van huis uit Zwitserse. Ze maakt zich ongerust. Vooral de immer toenemende sociale ongelijkheid in de wereld, binnen Europa en ook binnen Nederland, baart haar grote zorgen. Neem alleen al het groeiend precariaat, de mensen die nooit een arbeidscontract zullen krijgen en dus altijd een onzeker bestaan moeten leiden. Wigger kent, zegt ze, 'veel mensen die uiteindelijk naar het buitenland zijn uitgeweken omdat ze hier alleen maar kortlopende contracten kregen aangeboden'.

Het is een illusie te denken dat Europese landen met al die bezuinigingen groei zullen realiseren

Wigger heeft, zacht uitgedrukt, weinig vertrouwen in hoe de crisis wordt aangepakt. Het verbaast haar dat in de media nauwelijks discussie is over de dieperliggende, fundamentele oorzaken van de crisis. 'Iedereen gaat er vanzelfsprekend van uit dat het huidige, kapitalistisch systeem overeind moet blijven. Terwijl dat ook maar een economisch systeem is, gebaseerd op ideologische veronderstellingen. Daar zouden politicologen op moeten wijzen', vindt Wigger. 'Maar die houden zich buiten het debat over de huidige crisis.'

In haar Amsterdamse woning – houtkacheltje aan de muur, mooie, grote schilderijen van eigen makelij tegen de wand – probeert ze uit te leggen wat

ze bedoelt. 'Om de crisis van nu te begrijpen is het belangrijk hem in historisch perspectief te zien. Hoe de machtsverhoudingen liggen en hoe ze zijn ontstaan. Wie profiteert van de gang van zaken, wie verliest.'

En dat doen economen niet?

'Nee, die kijken alleen naar de situatie nu: hoe kunnen we de crisis nu het beste beteugelen? Welke maatregelen moeten we nemen? Het systeem zelf stellen ze niet ter discussie. Iedereen heeft het uitsluitend over groei. Als de economie maar blijft groeien, komt het goed. Misschien moeten we concluderen: de grens is bereikt.'

We moeten visies op krimp ontwikkelen

'Voor economen is het lastig ontwikkelingen in de tijd te plaatsen. Ook de huidige generatie politicologen heeft daar moeite mee. Vrijwel allemaal concentreren ze zich op micro-onderwerpen, deelgebieden. Een stroming die de huidige situatie in historisch perspectief zet, is het historisch materialisme. Inderdaad, het neomarxisme. De meeste wetenschappers lopen daar met een grote boog omheen. De Nederlandse politicologie is erg op Amerikaanse leest geschoeid. Sinds de val van de Muur en het failliet van het communisme is iedereen huiverig om vanuit historisch-materialistisch perspectief naar de ontwikkelingen in de wereld te kijken (een visie die gebeurtenissen in belangrijke mate verklaart vanuit economische omstandigheden – MO). Dat is heel jammer.'

Waarom?

'Het historisch materialisme biedt zeer bruikbare handvatten om inzicht in de huidige situatie te krijgen. Marx was echt een genie. 'Karl Marx was right', zei ook de bekende politiek-econoom Nouriel Roubini vorig jaar in een interview met een vooraanstaande Amerikaanse krant. Roubini had de eerste financiële crisis jaren tevoren zien aankomen. Met zijn uitspraak doelde hij op Marx' voorspelling dat het kapitalisme zal eindigen in een permanente crisis.'

Hoe is de huidige situatie ontstaan?

'Om die vraag te beantwoorden, moet ik een paar basisprincipes uitleggen. Kenmerkend voor het kapitalisme is dat het moet blijven groeien, expanderen. In een kapitalistisch systeem heeft een minderheid

van de bevolking de productiemiddelen in handen, de meerderheid verkoopt zijn arbeid. Daarbij maakt de eigenaar van de productiemiddelen winst, de arbeider krijgt nooit zoveel betaald voor zijn arbeid als hij er aan tijd en energie in heeft gestoken. De winst investeert de kapitalist om verder te kunnen groeien. Als hij dat niet doet, verliest hij het van zijn concurrent. In tijden dat hij het kapitaal niet meteen ergens kan onderbrengen – vraag en aanbod van producten gaan nooit helemaal gelijk op – zet hij het op de bank, op die manier gaat de financiële sector een rol spelen.’

Na de Tweede Wereldoorlog is dat in Europa en de VS jarenlang goed gegaan.

‘Inderdaad. De Europese landen moesten opgebouwd worden, er waren voldoende mogelijkheden om te investeren en verder te groeien en de VS hadden aan Europa een prima afzet- en investeringsmarkt. Eind jaren zeventig, begin jaren tachtig treedt voor het eerst stagnatie op. Er zijn tijdelijk geen expansiemogelijkheden meer, bedrijven maken nauwelijks nog winst, vakbonden eisen hoge lonen, soms te hoge. Onder druk van transnationale bedrijven wordt het neoliberalisme doorgevoerd. ‘There is no alternative’, zegt de Britse premier Margaret Thatcher. Om een homogene Europese markt te creëren, richten zeventien belangrijke industriëlen in 1983 de European Round Table of Industrialists op. Die staat aan de basis van heel veel Europees beleid en regelgeving, daar is weinig democratisch aan. Het is puur gericht op de groei van bedrijven, steeds met het argument: Europa moet kunnen concurreren met de rest van de wereld.’

Waarom kan de energie die ik gebruik niet gewoon kostendekkend geleverd worden?

Met veel overtuiging schetst Wigger hoe de European Round Table, het bedrijfsleven dus, heeft aangedrongen op het instellen van de Europese vrijheden in verkeer van kapitaal, goederen, diensten en mensen. Hoe door de inspanningen van de European Round Table veel publieke diensten werden geprivatiseerd, omdat dat goedkoper zou zijn voor de consument. Maar het was vooral om het bedrijfsleven meer mogelijkheden tot investeren te bieden. Wigger: ‘Waarom moeten energiebedrijven winstgevend zijn? Waarom kan de energie die ik gebruik niet gewoon kostendekkend geleverd worden? Ons burgers is niet gevraagd wat wel en niet geprivatiseerd moest worden. De lonen worden ook al decennia laag gehouden omdat bedrijven moeten

kunnen concurreren op de wereldmarkt. Maar omdat wij allemaal wel moeten blijven consumeren, hebben banken al die jaren heel makkelijk leningen verstrekt. Weet je dat ze het in Brussel niet over burgers hebben, of over werknemers, maar over consumenten en aanbieders?’

Welke rol speelt de financiële sector in dit verhaal? ‘Dankzij de val van de Muur ontstonden begin jaren negentig nieuwe investeringsmogelijkheden in de voormalig Oostbloklanden. Daarna werden de financiële markten de outlet voor winst. En toen ging het heel hard. Kapitaal dat je in industriële productie stopt, levert doorgaans drie tot vier procent winst op. Doordat de regelgeving in de financiële sector werd vrijgegeven – ook weer onder druk van het bedrijfsleven – werden winsten behaald van dertig tot veertig procent, met de meest risicovolle producten. Stel je voor, in 2006 werden wereldwijd bijna vier keer zoveel financiële assets verhandeld als er tastbare goederen waren! De accumulatie van kapitaal ging gepaard met de accumulatie van schulden. Die bubble moest een keer barsten. Daar zitten we nu middenin. Nu steken rijke mensen en bedrijven hun geld in grond, overal ter wereld kopen ze stukken grond op.’

Hoe moet het nu verder?

‘Allereerst moet het Europees begrotingspact (dat lidstaten strenge begrotingsregels oplegt – MO) van tafel, dat is funest voor de Europese bevolking. Het is een illusie te denken dat Europese landen met al die bezuinigingen groei zullen realiseren. Die bezuinigingen dienen vooral om de rente op de staatschulden te kunnen betalen. Zestig procent van de inkomsten van Frankrijk gaat op aan het betalen van rente. Zestig procent! Die rentepercentages zijn nota bene vastgesteld door rating agencies, particuliere bedrijven. Het zijn gewoon meningen, totaal ondemocratisch tot stand gekomen. De financiële markt is zo machtig. Beter zou zijn de rente op staatsobligaties gewoon vast te zetten op twee procent. En we moeten visies op krimp ontwikkelen.’

Hoe kunnen die eruitzien?

‘Alleen radicale oplossingen bieden nu nog een uitweg. We zouden een systeem moeten bedenken waarin burgers niet alleen consumenten zijn, waarin groei niet het hoogste doel is, waarin de vraag: ‘wat is nodig?’ centraal staat in plaats van ‘hoe kunnen we zo veel mogelijk winst maken?’ We zouden democratisch georganiseerde coöperaties kunnen oprichten, voortaan alleen nog verhandelen wat we aan overschot hebben, markten geografisch afbakenen, alleen nog lokaal produceren en consumeren, echt eerlijke prijzen berekenen en betalen voor producten. Er zijn tal van mogelijkheden. We moeten utopisch durven denken. We kunnen de geschiedenis best een nieuwe draai geven. Als we maar blijven nadenken met elkaar, in debat gaan.’